

Stockholm den 24 oktober 2025

Socialdepartementet

s.remissvar@regeringskansliet.se

Hem för barn och unga För en trygg, säker och meningsfull vård (SOU 2025:84) diarienummer S2025/01291

Inledning

Barnrättsbyrån har beretts tillfälle att svara på betänkande Hem för barn och unga För en trygg, säker och meningsfull vård (SOU 2025:84). Barnrättsbyrån är en funktion med oberoende barnombud som erbjuder barn socialt och juridiskt stöd, råd och praktisk hjälp i alla frågor som rör deras rättigheter. Barnrättsbyrån yttrar sig med utgångspunkt i uppdragsarbetet med barn och unga samt barns rättigheter utifrån FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen).

Av utrymmesskäl kommer detta remissvar inte omfatta det förslag som finns avseende hem för barn och föräldrar.

Sammanfattning

Barnrättsbyrån välkomnar utredningens omfattande arbete som har problematiserat samt kartlagt många av de allvarliga brister som förekommer inom dagens barn- och ungdomsvård på hem för vård eller boende (HVB).

Barnrättsbyrån ser **särskilt positivt** på barn och ungas delaktighet i utredningen samt hur deras åsikter har tagits om hand om. Utredningen har arbetat direkt tillsammans med barn och unga som har relevanta erfarenheter, samt tagit kontakt med barnrättsorganisationer i syfte att få in barnperspektivet ytterligare. Vi ställer oss positiva till hur dessa erfarenheter har fått ta plats i utredningen på

BARNRÄTTSBYRÅN.

ett sanningsenligt sätt. Barnrättsbyrån önskar att fler utredningar tar efter utredningens tillvägagångssätt för att involvera berörda barn och unga.¹ Vi anser dock att ett tydligare funktionsrättsperspektiv behövs i den fortsatta beredningen av betänkandet, något som saknas i den nuvarande utredningen.

Barnrättsbyrån **välkomnar** förslag som innebär nya bestämmelser om högre krav på vårdens innehåll med fokus på vilken omvårdnad och behandling barn och unga ges och får med sig, samt de ökade krav som ställs på kompetens hos personal och föreståndare för HBU-hem.

Utredningens ambitioner är goda och vi välkomnar till stor del utredningens förslag, men vill problematisera de förslag om specialisering och differentiering som utredningen lägger fram. Den kategoriseringen av barn som förslagen innebär i praktiken gör att fokus hamnar på barns beteenden och symptom snarare än en helhetssyn på barnen och hur deras erfarenheter och sammanhang format dem och vad de behöver.

Vidare ställer vi oss frågande till hur differentieringen kommer falla ut i praktiken samt hur barnens behov ska kunna matchas runt om i landet. Så som utredningen själv konstaterar matchar inte utbudet av dagens HVB-hem det vårdbehov som finns, och den privata marknad som dominerar inom HVB idag går inte att överblicka för kommunerna.² Redan idag möter våra oberoende barnombud flertalet barn och unga som får flytta långt bort från sammanhang och familj för att bo på ett HVB-hem som socialtjänsten bedömer matchar deras behov. Barnrättsbyrån ser en överhängande risk att verkligheten inte matchar utredningens ambitioner, och att ytterligare stuprör i samhällsvården skapas. Vi noterar därtill att utredningen inte är harmoniserad med övriga initiativ och utredningar som pågår gällande barn och unga.³

¹ Se till exempel liksom SOU 2023:40 samt SOU 2023:66 som även dessa på föredömliga sätt arbetar med barns delaktighet.

² Se s. 360–362 i betänkandet.

³ T ex SiS utredningen (dir 2024:13).

Barnrättsbyrån ser både behovet av och riskerna med förslagen om särskilda befogenheter för föreståndare, och vill **påminna** regeringen om de omfattande och allvarliga brister vad gäller hanteringen av befintliga särskilda befogenheter som myndigheten SiS uppvisar⁴, fått allvarlig kritik för⁵ samt inte lyckats åtgärda. Trots den massiva kritiken och upprepade försök till reformer har SiS inte lyckats vända utvecklingen. Detta väcker frågan om hur en liknande ordning skulle kunna fungera inom HBU-hemmen.

Barnrättsbyrån tillstyrker följande förslag:

- Att reglera maxantal platser på HBU (kap. 7.3) samt en nedre åldersgräns för vård på HVU och ett åldersintervall om högst tre år för de barn och unga som vårdas samtidigt på en enhet på hemmen (kap. 7.4.1 och 7.4.2).
- Högre krav på personalens och föreståndarens kompetens, samt förslaget att placerade barn och unga ska ha tillgång till psykolog (kap. 7.6).
- Samtliga förslag i kapitel 8 som syftar till att förbättra placerade barn och ungas tillgång till hälso- och sjukvård och utbildning.
- Förslag om att föra in bestämmelser om barnets bästa, barns rätt till delaktighet och ett krav på proportionalitet i en framtida lag (kap. 9.5.3 och 9.5.5).
- Lagkrav på ett förebyggande för en trygg och säker vårdmiljö på HVU (kap. 9.6.1).
- Att socialnämnden ges befogenhet att besluta om uppmaning till regelbunden provtagning för kontroll av nykterhet och drogfrihet, och om begränsning av användning av elektroniska kommunikationstjänster (kap. 9.7.1).
- Att barn som är yngre än 15 år ges rätt att själv ansöka om att offentligt biträde ska förordnas i de fallen rätt till ett offentligt biträde finns. Vi skickar med en uppmuntran till regeringen att en sådan formulering förs

⁴ Barnrättsbyråns rapporter från 2021, 2022, 2023 och 2024.

⁵ Inspektionen för vård och omsorg. Tillsyn av SiS särskilda ungdomshem 2021-22. 2023, Riksdagens Ombudsmän. Initiativ om platsbristen på Statens institutionsstyrelses särskilda ungdomshem. Beslut 2023-02-08, dnr 5633-2022. Riksdagen. Socialutskottets betänkande 2021/22:SoU37 Vård av unga vid Statens institutionsstyrelses särskilda ungdomshem. Riksrevisionens granskningsrapport, SiS särskilda ungdomshem – brister i statens tvångsvård av barn och unga (RiR 2024:7).

in även i LVU, eftersom barn under 15 år idag är beroende av att socialnämnden anmäler ett behov av offentligt biträde (kap. 9.9.5

- Förslagen om frekvenstillsyn (kap. 10.5.1) och om reglering av innehållet i Inspektionen för vård och omsorgs (IVO) inspektioner (kap. 10.5.2).

Slutligen varken tillstyrker eller avstyrker Barnrättsbyrån förslagen om särskilda befogenheter för föreståndare (se mer om detta under avsnitt Befogenheter för föreståndare [avsnitt 9.8]).

Barnrättsbyråns huvudsakliga kommentarer på enskilda förslag

Från HVB till hem för barn och unga (kap. 6.2).

Utredningen föreslår en förändring av definitionen av hem för vård eller boende i 9 kap. 4 § socialtjänstlagen så att dessa hem endast ska ta emot personer som fyllt 18 år.

Barnrättsbyrån ser positivt på att HBU-hemmen kan ta emot barn och unga upp till 21 år, och delar utredningens bedömning att HBU-hem bör vara ett förstahandsalternativ för placering även för unga vuxna.⁶ Barnrättsbyrån identifierar dock en risk i att utbudet av HBU-hem inte kommer matcha efterfrågan, och ser därför en ökad risk i att unga vuxna placeras i HVB-hem trots att en sådan placering inte är lämpligare eller mer ändamålsenlig.

Barnrättsbyrån arbetar på uppdrag av många unga som även efter 18-årsdagen är placerade enligt LVU på såväl SiS-hem som HVB-hem. En stor problematik som våra ungdomar möter är det vakuum som uppstår från socialtjänsten på 18-årsdagen. I vissa kommuner flyttas man då per automatik till vuxenheten. Vår erfarenhet visar att vuxenheten tillhandahåller mindre stöd, ungdomen får en ny handläggare som inte har samma erfarenhet av arbete med barn och unga, och från en dag till en annan ställs helt andra krav på ungdomen. Dessa

⁶ Se s. 340 i utredningen.

ungdomar riskerar redan idag att falla mellan samhällets stolar. **Barnrättsbyrån har därför en oro över unga vuxna som egentligen utifrån sitt vårdbehov borde placeras på ett HBU-hem, av kostnads- och utbudsskäl kommer placeras på HVB-hem.**

Generella hem för barn och unga (kap. 7.1.4)

Utredningen föreslår att ett generellt hem för barn och unga ska erbjuda vård med en eller flera av följande inriktningar: begynnande missbruk, begynnande kriminalitet, utagerande beteende, annat socialt normbrytande eller nedbrytande beteende och brister i omsorgen.

Barnrättsbyrån tillstyrker förslaget och har inga invändningar över formen av generella hem för barn och unga, mer än de praktiska svårigheter som redan har lyfts och den kategorisering av barn som vi utvecklar nedan under förslaget om specialiserade hem.

Specialiserade hem för barn och unga (kap. 7.1.5)

Utredningen föreslår en bestämmelse i socialtjänstförordningen om att specialiserade hem för barn och unga ska erbjuda vård med differentierade inriktningar.

Barnrättsbyrån instämmer i utredningens slutsats att det behöver skapas en förutsägbarhet och stabilitet i vårdkedjan som saknas idag. Vi välkomnar utredningens utgångspunkt i att barn ska få kontinuitet och slippa flytta om behoven varierar över tid. Vi vill samtidigt problematisera kategoriseringen av barn som specialiseringen innebär i praktiken. Problemen vi identifierar rör barnsynen som genomsyrar systemet med kategorisering, kategoriseringens praktiska problem och slutligen de stuprör i samhällsvården som riskerar att uppstå. Samtliga problem innebär att utredningens mål om ökad vårdkvalitet äventyras.

Barnrättsbyrån ställer sig positiv till att säkerställa att barn och unga som placeras på HBU får den vård och det stöd de behöver. Barnen ska mötas av personal med rätt kompetens och HBU ska förebygga att barn utsätts för rättighetskränkningar och övergrepp.

Vi vänder oss dock emot den kategorisering av barn och den barnsyn som differentiering i praktiken innebär. Fokus ligger på symptom, beteende och diagnoser. Barnen ses inte i sitt sammanhang med en förståelse för att ett barns handlingar inte uppstår i ett vakuum utan formas av erfarenheter, relationer och miljöer de befinner sig i. Barnrättsbyrån anser att ansvaret måste läggas på den personal som möter barnen, de arbetssätt och den miljö som vuxna skapar. Här vill vi hänvisa till *Power threat mening framework*, eller *Ramverket för makt, hot och mening* (svensk översättning). Ramverket ger ett annat sätt att bemöta och stödja människor, med större betoning på resurser och erfarenheter.⁷

Anledningen till att vi vill lyfta ett annat perspektiv härrör utifrån Barnrättsbyråns erfarenheter att arbeta på uppdrag av över 1000 barn och unga. Vi ser och barnen själva lyfter att barn och unga är hjälpta av stöd och läkning i kontakten med familjen och andra livsviktiga och kärleksfulla relationer. Det handlar om att få möjlighet att förstå sig själv och sin historia. Att få möjlighet att prata om och läka svåra erfarenheter. Att få befinna sig i en trygg och anpassad miljö, med möjlighet att skapa tillitsfulla relationer med människor som förstår och tycker om en. Att under alla omständigheter skyddas mot våld och övergrepp. Och sist men inte minst, att ses som en människa med både resurser, styrkor och egna intressen och få vara med och påverka sitt liv och de processer man är en del av.

Slutligen ser Barnrättsbyrån en överhängande risk i att verkligheten inte matchar utredningens ambitioner. Detta kan medföra att ytterligare stuprör i samhällsvården skapas.

Idag möter våra oberoende barnombud flertalet barn och unga som får flytta långt bort från sammanhang och familj för att bo på ett HVB-hem som

⁷ Se The British Psychological Society <https://cms.bps.org.uk/sites/default/files/2024-08/PTMF%20Overview%20-%20Swedish%20Translation.pdf>

socialtjänsten bedömer matchar deras behov. Något som ytterst kan leda till att barn och unga fortsätter att flyttas runt i onödan. Även kommittédirektivet till utredningen lyfter bristande utbud av matchande hem, nämligen att "vissa specialiseringar kan ställa så höga krav på kompetens, bemanning, lokaler och andra resurser att de bara är lämpliga att utföra i ett eller ett fåtal HVB".⁸ Det är redan idag svårt att förutspå mängden vårdplatser eftersom dagens HVB-hem bedrivs i både privat regi med vinstintressen, samt kommunal regi. Utbudet av vårdplatser med en geografisk spridning som passar barn och ungas vårdbehov är en avgörande faktor för vård av god kvalitet. Därtill varken problematiserar eller besvarar utredningen på hur socialnämnden ska göra en bedömning av vilket vårdbehov som ska avgöra kategorisering, för det fall att ett barn har flera vårdbehov. I och med dessa risker har vi svårt att se hur specialiseringen i sig skulle leda till målet om förutsägbarhet och stabilitet i vårdkedjan.

Föreståndarens och den övriga personalens kompetens (kap. 7.6.1)

Utredningen föreslår att föreståndaren vid ett HBU-hem ska ha den sammantagna kompetens som behövs för att kunna leda, utveckla och följa upp verksamheten. Föreståndaren ska ha erfarenhet av liknande verksamhet och en högskoleutbildning vars innehåll är relevant för verksamheten.

Barnrättsbyrån önskar att kravet på kompetens hos föreståndaren även regleras genom förordning eller föreskrift till att exempelvis omfatta någon inriktning mot socialt arbete, socialpedagogik, beteendevetenskap eller annat relevant ämnesområde, och inte enbart specificeras genom Socialstyrelsens allmänna råd.⁹

Barnrättsbyrån anser att den nu föreslagna formuleringen är allt för svepande och att Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd inte räcker som regleringsform. Barnrättsbyrån instämmer i Funktionsrätts Sveriges kritik att

⁸ Dir 2024:8, s. 5.

⁹ Jfr även utredningens förslag om att tillgång till introduktion, handledning och kompetensutveckling ska regleras i förordning, s. 411.

dessas krav också måste innefatta krav på grundläggande kunskap om olika funktionsnedsättningar och hur man bemöter barn och unga med psykiska, neuropsykiatriska och intellektuella funktionsnedsättningar.¹⁰

Ansvar för underrättelse, inbjudan till planeringsmöte och upprättande av en individuell plan ska regleras (kap. 8.4.4)

Utredningen föreslår att en ny bestämmelse ska införas i 10 kap. SoL om att socialnämnden, om det inte är uppenbart obehövt, ska underrätta regionen i anslutning till att vård vid generella och specialiserade hem för barn och unga inleds. Kommunen ska också bjuda in regionen till möte för att planera kommunens och regionens vårdinsatser. Mötet bör hållas inom två veckor.

Utredningen föreslår också att en ny bestämmelse ska införas i 8 kap. HSL om att regionen efter underrättelsen snarast och inte senare än fyra veckor efter underrättelsen ska upprätta en individuell plan tillsammans med kommunen om det inte är uppenbart obehövt.

Barnrättsbyrån välkomnar förslag som innebär att planeringen av regionens insatser för hälso- och sjukvård påbörjas snabbt i anslutning till att vården i ett generellt eller specialiserat hem för barn och unga inleds, och anser att förslagen är ett steg i rätt riktning. Vi dock understryka vikten av barns delaktighet i sin egen vård.

Barnrättsbyråns största målgrupp är barn och unga som är placerade utanför hemmet, och inte allt för sällan berättar de om att tillgången till hälso- och sjukvård är bristfällig eller dröjer. Barnrättsbyrån arbetar aktivt för att brygga relationer och skapa samverkan mellan de professionella aktörer som bär ansvar för barnets vård, såväl kommuner som regioner, och upplever att den bristande samverkan mellan de olika aktörerna skapar fallgropar och en lång väntan för barn och unga.

¹⁰ Se Funktionsrätt Sveriges remissvar, dnr S2025/01291, s. 3.

Barnrättsbyrån delar den bild som återges av utredningens enkätundersökning bland föreståndare för HVB om att de långa väntetiderna och tillgängligheten hos BUP är ett problem, samt det problem som illustreras kring BUP:s bristande mottagande av barn och unga i akuta situationer med kriser och suicidrisker. Barnrättsbyrån har genom uppdrag med barn och unga noterat att det förekommer att barn och unga skrivs ut, trots att de befinner sig i en akut situation med ett stort behov av vård.¹¹ Ytterst handlar det om att barn och ungas liv riskeras på grund av att nationell hälso- och sjukvård skapar stuprör, vilket strider mot rätten till vård på lika villkor.

I ett samarbete mellan kommunerna i Västerbotten och Region Västerbotten har en vägledning för SIP Barnets plan tagits fram. Vägledningen har tagits fram i samarbete med Barnrättsbyråns ungdomsråd, Unga röster. De har delat med sig av erfarenheter och vad de tycker är viktigt i mötet med yrkesverksamma, med ett stort fokus på delaktigheten för den unge och att vuxna professionella ska lyssna och beakta barn och unga som rättighetsbärare.

Med avstamp i detta arbete vill Barnrättsbyrån understryka vikten av förslag som stärker barn och ungas delaktighet i sin vård, med mål att säkerställa barns rätt att höras i alla frågor som rör dem¹², snarare än att stanna vid en ansvarsutkrävning.

Befogenheter för socialnämnden (9.7)

Utredningen föreslår att socialnämnden, för barn och unga som vårdas enligt LVU på generella och specialiserade hem, ska kunna besluta om uppmaning till regelbunden provtagning för kontroll av nykterhet och drogfrihet, samt begränsning av användning av elektroniska kommunikationstjänster.

¹¹ Jfr s. 448 i utredningen.

¹² FN:s barnrättskommittés rekommendation till Sverige, CRC/C/SWE/CO/6-7, 2023 (p.20).

Barnrättsbyrån tillstyrker förslagen och anser att det är väl avvägda och begränsade ingripanden gentemot barn och unga, som kan vara livsviktiga för att förhindra ytterligare tvång och de-eskalera potentiellt farliga situationer.

Barnrättsbyrån vill i denna del hänvisa till Institutet för mänskliga rättigheters remissvar beträffande mobiltelefoners roll för placerade barn och unga, både som hjälpmedel för barn och unga med funktionsnedsättningar samt som kontaktyta med samhället och viktiga personer i ens liv. Vi hänvisar också till de poäng som görs gällande vikten av begränsningar av elektroniska kommunikationstjänster sker efter noggrann prövning av om åtgärden är nödvändig och proportionerlig i det enskilda fallet.¹³

Befogenheter för föreståndare (kap. 9.8)

Utredningen föreslår bland annat att föreståndaren vid HBU, oavsett laglig grund för vården, ska kunna besluta om omhändertagande m.m. av otillåtna föremål, kroppsvisitation, rumsvisitation, och uppmaning till provtagning vid misstanke om påverkan.

Dessa beslut, med undantag för omhändertagande m.m av otillåtna föremål, ska endast gälla barn och unga vid generella eller specialiserade HBU-hem.

Barnrättsbyrån varken avstyrker eller tillstyrker förslagen om särskilda befogenheter för föreståndare på HBU-hem. Förslagen är förknippade med stora praktiska hinder samtidigt som vi också ser att de kan behövas. Vi vill lyfta de risker vi identifierar med förslagen samt vilka skyddsgarantier som måste ingå i en potentiell reform, med förhoppning om att regeringen tar med våra synpunkter i den fortsatta beredningen.

Barnrättsbyråns tidigare erfarenheter

¹³ Institutet för mänskliga rättigheters remissvar, dnr 3.2.1-480/2025.

Under de senaste åren har Barnrättsbyrån arbetat särskilt inriktat på rättighetsfrågor kopplade till barn och unga placerade inom Statens Institutionsstyrelse (SiS). Arbetet har bland annat resulterat flera rapporter om avskiljningar, våld och missförhållanden under åren 2021- 2024. Arbetets resultat och emottagande av ansvariga politiker och myndigheter är viktiga att ha med sig inför att eventuellt införa särskilda befogenheter även på HBU-hem.

Rapporterna visar att situationen för barn på SiS är fortsatt alarmerande trots omfattande insatser och åtgärder. Under 2024 nådde våldet mot barn rekordnivåer. Våra granskningar visar också att barnens egna uppgifter om sexuella övergrepp stannar inom SiS, trots att de enligt lag ska anmälas till åklagare och IVO.¹⁴

Trots omfattande kritik har varken SiS eller ansvariga politiker lyckats vända utvecklingen, vilket väcker oro inför att liknande befogenheter nu föreslås för HBU-hem. Bärande faktorer till det är dels barnsynen inom myndigheten, dels kompetensbrist hos personalen.

Behov och risker med särskilda befogenheter på HBU-hem

Mot bakgrund av de omfattande och allvarliga brister vad gäller hanteringen av befintliga särskilda befogenheter som myndigheten SiS uppvisar¹⁵, fått allvarlig kritik för¹⁶ och inte lyckas åtgärda ställer sig Barnrättsbyrån starkt kritiska till huruvida föreståndare på HBU-hem, som bedrivs i både privat och kommunal regi, kommer lyckas annorlunda med särskilda befogenheter. Särskilda

¹⁴ Se "Vem ska tro på mig? – En granskning av sexuella övergrepp på de statliga ungdomshemmen" (2023), Barnrättsbyrån.

¹⁵ Barnrättsbyråns rapporter från 2021, 2022, 2023 och 2024.

¹⁶ Inspektionen för vård och omsorg. Tillsyn av SiS särskilda ungdomshem 2021-22. 2023, Riksdagens Ombudsmän. Initiativ om platsbristen på Statens institutionsstyrelses särskilda ungdomshem. Beslut 2023-02-08, dnr 5633-2022. Riksdagen. Socialutskottets betänkande 2021/22:SoU37 Vård av unga vid Statens institutionsstyrelses särskilda ungdomshem. Riksrevisionens granskningsrapport, SiS särskilda ungdomshem – brister i statens tvångsvård av barn och unga (RiR 2024:7).

befogenheter kan dessutom äventyra tilliten och relationen till personalen på hemmet.

Samtidigt som det finns HVB-hem med både engagerad och kompetent personal – finns det också verksamheter där kriminella aktörer har fått inflytande.¹⁷ Även Polismyndigheten bedömer det möjligt att personal är involverade i rekryteringen till den grova organiserade brottsligheten och i möjliggörandet av rymningar/avvikelser från SiS- och HVB-hem.¹⁸ Dessa förhållanden gör risken för missbruk av särskilda befogenheter reell, och att införa sådana befogenheter hos privata aktörer bör ske med varsamhet.

I vårt arbete med barn och unga berättar många hur droger har blivit en tröst i vardagen på HVB-hem, ofta som en följd av bristande stöd och skyddande faktorer såsom fungerande skolgång, meningsfull sysselsättning, kvalitativ behandling, omsorgsfull personal och en närvarande socialtjänst.¹⁹

Utredningen föreslår överlag ett stort antal positiva skyddsfaktorer som är viktiga för att öka vårdens kvalitet, tryggheten på hemmet samt möjliggöra barn och ungas relation till personalen (och vice versa). Genom att ge barn och unga förutsättningarna att skapa en god relation och tillit till personalen på boendet samt tillförsäkra dem en ökad vårdkvalitet med en god behandling utifrån behov och med delaktighet i den egna vården tror Barnrättsbyrån att förekomsten av farliga situationer och därmed behovet av särskilda befogenheter minskar.

När kan särskilda befogenheter vara motiverade?

Det kan uppstå situationer som är farliga för barn och unga, trots positiva skyddsfaktorer. Barnrättsbyrån förstår att ett tydligt och reglerat område över

¹⁷ Se t ex IVO:s rapport "Stärkt tillsyn av stödboende och hem för vård eller boende som tar emot barn och unga", september 2025.

¹⁸ Polismyndigheten, SIS och HVB-hem Studie avseende kopplingar till den grovt organiserade brottsligheten (2024), s. 2.

¹⁹ Jfr även s. 246 i utredningen.

särskilda befogenheter kan ge personalen den trygghet som behövs för att våga agera som omsorgsfulla och ansvarsfulla vuxna i farliga situationer. Personal som vill kunna agera utifrån omsorg kan idag å ena sidan riskera ett indraget tillstånd från IVO för det fall att de agerar, men kan också få kritik från ansvarig socialnämnd för det fall att de inte agerar. Det är en olycklig situation både för personal som vill kunna avvärja och förhindra farliga situationer, men framför allt för barn och unga som hamnar i kläm och kan fara illa.

Barnrättsbyrån anser att särskilda befogenheter endast kan accepteras om samtliga förslag om ökad vårdkvalitet för barn och unga, höjda kompetenskrav för personal samt förbättrad uppföljning, tillsyn och utvärdering får fullt genomslag i praktiken. Även alla föreslagna rättssäkerhetsgarantier som utredningen föreslår måste ingå.²⁰ Endast då bedömer Barnrättsbyrån att det finns tillräckliga skyddsfaktorer för att befogenheterna ska kunna tillämpas på ett rättssäkert och omsorgsfullt sätt, utan att de blir en vårdform i sig.

Även förslagen om bestämmelser kring barnets bästa, barns rätt till delaktighet och ett krav på proportionalitet lagen behöver ingå i lagstiftningen (avsnitt 9.5.3 och 9.5.5). Därtill krävs en oberoende extern klagomålsfunktion för de barn och unga på HBU/HVB-hem dit kränkningar och missförhållanden kan anmälas till, samt ett fortsatt statligt stöd till oberoende barnombud som kan hjälpa barn och unga tillvarata sina rättigheter.²¹ Barnrättsbyrån instämmer i övrigt i Barnombudsmannens remissvar i de delar som avser den placerande kommunens ansvar att följa upp vården och behandlingen.²²

Vår slutsats

Som tydligt har framgått bär Barnrättsbyrån på en stor och påtaglig oro över hur utredningens förslag och ambitioner ska kunna få fullt genomslag i praktiken.

²⁰ T ex rätten att överklaga beslut samt rätten till offentligt biträde.

²¹ Se även Institutet för mänskliga rättigheters remissvar, dnr 3.2.1-480/2025, s. 16.

²² Se även Barnombudsmannens remissvar, dnr S2025/01291, s. 2 ff.

Denna oro måste också ses i ljuset av de allvarliga missförhållanden och våld på SiS-hem som vi har rapporterat om återkommande – utan att lagstiftaren har avimplementerat de särskilda befogenheterna. Vi noterar snarare att lagstiftaren går mot en tillökning av repressiva åtgärder gentemot barn och unga i samhällsvård.²³ Det finns således inga indikationer på en vilja från lagstiftarens håll att avreglera laginförda särskilda befogenheter när de väl är på plats, hur rättsvidrigt de än skulle användas av personalen.

Underrättelse- och dokumentationsskyldighet avseende fysiska ingripanden m.m. (kap. 9.6.2)

Utredningen föreslår bland annat att i de fall personal på ett hem för barn och unga ingriper fysiskt mot någon som vårdas ska föreståndaren utan dröjsmål underrätta den placerande socialnämnden och IVO. Föreståndaren ska även erbjuda barnet eller den unge ett uppföljande samtal.

Barnrättsbyrån anser att förslaget om en underrättelse- och dokumentationsskyldighet avseende fysiska ingripanden snarare bör omfatta en allmän skyldighet att underrätta om avvikelser i vården och andra missförhållanden till socialnämnd och IVO, där självklart även fysiska ingripanden omfattas. Därtill vill Barnrättsbyrån lyfta att risken med att enbart benämna fysiska ingripanden, och inte avvikelser i vården och andra missförhållanden, kan leda till en begreppsförvirring där det skulle kunna tolkas av personal att vissa fysiska ingripanden är tillåtna som en särskild befogenhet enligt lag. Genom att lyfta in fysiska ingripanden även under paraplyet av avvikelser i vården och andra missförhållanden minimeras risken för denna begreppsförvirring. Slutligen vill Barnrättsbyrån även poängtera att en underrättelse- och dokumentationsskyldighet inte nödvändigtvis behöver regleras i den nya lagen med särskilda bestämmelser för vård vid hem för barn

²³ Exempelvis har regeringen valt att satsa 50 miljoner kronor till SiS för att införa de nya befogenheterna, rutinemässiga kropps- och rumsvisitationer på hemmen, möjlighet till kroppsvisitationer vid transporter, och möjlighet till avskildhet av ordnings- och säkerhetsskäl, trots en massiv och omfattande kritik från flertalet remissinstanser.

och unga, utan kan istället lyftas in i socialtjänstförordningen - i syfte att poängtera att fysiska ingripanden inte är en särskild befogenhet

Förslag om tillsyn m.m. (kap. 10.5)

Utredningen föreslår bland annat att IVO:s tillsyn över hem för barn och unga ska omfatta regelbundna inspektioner minst två gånger per år. Som utgångspunkt ska hälften av inspektionerna vara oanmälda, om det inte föreligger skäl för Inspektionen för vård och omsorg att besluta annorlunda. Vid en föränmäld inspektion ska Inspektionen för vård och omsorg samtala med de barn och unga som samtycker till det. (kap 10.5.1). Därtill specificerar utredningen vad IVO:s tillsyn ska omfatta (kap. 10.5.2), och föreslår att regeringen ska ge IVO i uppdrag att årligen särskilt redovisa användningen av fysiska ingripanden och inskränkande åtgärder.

Barnrättsbyrån tillstyrker förslagen som lämnas i avsnittet²⁴, men vill ge följande synpunkter angående IVO som tillsynsmyndighet.

I de fall missförhållanden anmäls till IVO ser vi som barnrättsorganisation ett skifte i hur IVO tar sig an sin uppgift. Det gäller både i förhållande till uppgiftslämnande barn och unga som vill larma om missförhållanden inom socialtjänst och inom ramen för sina placeringar, men även inom ramen för tillsynen i förhållande till olika hem där barn placeras. Skiftet består av att myndigheten har gått från att ge återkoppling till barn och unga som larmar, om myndigheten inleder tillsyn eller ej och vad det innebär, till att nu enbart ta emot, tacka för tips och att återkoppling inte kommer ges. Därtill har IVO inte möjlighet att ge individuell upprättelse till barn som påtalar våld, övergrepp eller allvarlig försummelse inom samhällsvården.²⁵ **För att IVO ska vara ett verkningsfullt**

²⁴ Se dock våra kommentarer angående kapitel 9.6.2 där vi anser att förslaget om en underrättelse- och dokumentationsskyldighet avseende fysiska ingripanden snarare bör omfatta en allmän skyldighet att underrätta om avvikelser i vården och andra missförhållanden till socialnämnd och IVO, där självklart även fysiska ingripanden omfattas.

²⁵ Se även Barnombudsmannens årsrapport 2025.

tillsynsorgan måste myndigheten ta barn och ungas berättelser och anmälningar på större allvar.

Vi ser fall där IVO inte stänger ner hem trots omfattande missförhållanden gentemot barn och unga, men även fall där IVO stänger ner hem i ett alldeles för tidigt skede i stället för att möjliggöra för hemmet att avvärja brister som upptäckts, med resultat att barn och unga måste flytta till oförutsägbara vårdformer. Utredningens förslag kommer ställa allt högre krav på HBU-hemmen. Vikten av IVO:s tillsyn som en funktion för att granska resultatet av olika politiska beslut kommer därför aktualiseras. Barnrättsbyrån vill därför lyfta de tankar om en lärande tillsyn, med utgångspunkt i kvalitativ granskning, dialog, samskapande samt situations- och verksamhetsanpassning som återges i SOU 2024:25.²⁶ Det är viktigt med kontroll mot oseriösa aktörer, samtidigt som det också är av likvärdig vikt att IVO har ett lärande förhållningssätt gentemot aktörer där brister upptäcks men där det finns utrymme för förbättring och i längden kvalitetsutveckling.

Om regeringen går vidare med betänkandets förslag bör det vidare utredas vilka kompetenshöjningar IVO och dess personal behöver för att bättre kunna hantera anmälningar och bedriva tillsyn ändamålsenligt, och kunna ge proportionerliga sanktioner som står i enlighet med allvarhetsgraden i den på hemmet uppkomna situationen.

Detta remissvar har föredragits av oberoende barnombud och jurist Azalea Safaei.

Ida Hellrup
Biträdande generalsekreterare
Barnrättsbyrån

²⁶ Se s. 62 ff.